

**OM STRUKTURELLE FØRINGAR
PÅ FAMILIESTORLEIKEN**

AV ERLING BERGE

Institutt for anvendt sosialvitenskapelig forskning. Munthesgt. 31, Oslo 2

5
JIVAS
NOTAT 82:6

OM STRUKTURELLE FØRINGAR
PÅ FAMILIESTORLEIKEN

av

Erling Berge

INAS-notat 82:6

OM STRUKTURELLE FØRINGAR PÅ FAMILIESTORLEIKEN. ^{x)}

Kvifor får vi færre og færre barn?

I Norge vart det i 1977 født 50.877 barn. Åtte år før, i 1969, vart det født 67.746 barn. På dei åtte åra vart årskullet redusert med 24.9%, eller gjennomsnittleg 3.1% i året. Dette kan ikkje kallast anna enn ein stor og rask nedgang i barnetallet.

Frå 1948 til 1965 låg talet på fødte jamnt mellom 60 og 65 tusen etter at ein i 1946 hadde nådd rekordtalet på 70.727 nyfødte nordmenn. Det store talet av fødte i åra 1967-69 har såleis samanheng med dei mange mødrane født i åra omkring 1946. Men ser vi på den raske reduksjonen i talet på fødte fra 1969 av i høve til det relativt stabile talet på mødre født utover i femtiåra, er det opplagt at kvart nytt årskull har fått relativt færre og færre barn.

Spørsmålet om kva som gjer at vi får færre og færre barn, er langt frå enkelt.

Ser vi på barnetalet i familiane, har dette vore jamnt fallande fra århundreskiftet av med unntak av en kort oppgangsperiode mellom 1930 og 1950. Det lave fødselstalet vi har i dag, er såleis resultatet av ei lang historisk utvikling.

Svært mye arbeid er lagt ned i å dokumentere og diskutere årsakene til denne utviklinga (sjå bibliografiene til Freedman fra 1961 og 1975; ^{xx)} ein norsk befolknings-bibliografi kjem i løpet av 1982). Noko fullgod forklaring har ein ikkje funne. Det som er klart, er at årsakene er mange med til dels svært kompliserte samverknader. Det synest også klart at årsaksfaktorane endrar karakter med tida. Det er vanlig å skille mellom nedgangen før tretti-ogførstiåra og nedgangen etterpå. Skillet vil til dels henge saman med eit markert skifte i viktige årsaksforklaringar på nedgangen. Medan nedgangen

x) Artikkelen er ei vidareutvikling av tanker presentert i "The Social Ecology of Human Fertility in Norway 1970" Berge 1981, s.127-45)
I arbeidet har eg hatt stor nytte av kommentarar frå Lars Østby.

xx) sjå også Eriksen og Haukeland, 1980.

i barnetal i tida før 1930 for ein stor del kan seiast å vere indirekte konsekvensar av ekteskapsmønster og samlivsformer, har ein i tida etter 1960 lagt stor vekt på eksistensen av effektive prevensjonsmiddel og viljen til å ta dei i bruk. Å konstatere at bruk av prevensjonsmiddel ligg bak nedgangen i barnetalet har vel ikkje stor interesse i og for seg. Men som eit utgangspunkt for ein diskusjon av nedgangen i fødselstalet frå midten av sekstiåra er det nødvendig.

Frå ein forsiktig start midt i sekstiåra har utbreiinga av effektive prevensjonsmiddel nærma seg ein situasjon der dei er lett tilgjengelege for alle som vil nytte dei. Ei forklaring på nedgangen i fødselstalet ein ofte møter, er da at nedgangen i fødselstalet kjem av at kvinnene no får så mange barn som dei ønskjer seg. Implikasjonen er at situasjonen no er så god som den kan bli. Talet på barn er ei privatsak og når det er samsvar mellom ønskje og realitet, treng ingen bry seg med det. Første spørsmålet er da om talet på barn berre skal vere ei privatsak.

Med dagens familiestorleik vil landets befolkning minke med 15-20% kvar generasjon. Om folk ikkje endrar på ønskja sine vil vi da etter 3-4 generasjoner (ca 100 år) vere nede i ein befolkningsstorleik på 2.8 mill. (Brunborg 1982). Personleg vil eg synest ei slik utvikling er lite ønskjeleg og meine at samfunnet bør spørre seg om det faktisk er samsvar mellom ønskje og realitet og i tilfelle det er samsvar kvar dei kjem frå ønskja om så små familiar.

Ifølge kvinnene spurt i Fruktbarhetsundersøkelsen er det ein viss avstand mellom det barnetalet dei kunne tenke seg å ha om verda såg anleis ut og det barnetalet dei faktisk får. Spørsmålet vi må stille oss da er kva som regulerer tilhøvet mellom ønskje og realitet og ikkje minst korleis ønskjet om et visst barnetal blir forma i første omgang.

Tenker ein nærmare etter, er det grunn til å tru at ønskjet om eit visst barnetal ikkje er nokon stabil storleik for eit gitt individ. Også her foregår læring. Som andre ønskje vil ønskjet om ein viss familiestorleik vere forma av

det miljøet - det samfunnet og den kulturen den ein skilde lever i. Og på samme måten vil realiseringa av ønskjet måtte vere sterkt påverka av kva situasjon den ein skilde er komen i både materielt og medmenneskjeleg. Til dømes vil ein stabil befolkningsnedgang i den storleiken som dagens barnetal impliserer, endre fundamentalt både samfunn og kultur, og dermed også ønskjet om eit visst barnetal og mulighetene for å realisere det. Kva som vil komme av samfunnsmessige endringer ved ein sterk og langvarig nedgang i folketalet, veit vi lite om, og sjølsagt heller ikkje korleis det vil påverke ønskjet om barn. Før vi kan ha noko grunnlag for å spekulere omkring det, bør vi vite noko meir om hva det er i dagens samfunn som har forma ønskjet om små familiar, eller som har gjort det umogeleg å ha større familiar. Heller ikkje dette veit vi mye om. Vi har fått mange inntak til spekulasjonar gjennom data frå Fruktbarhetsundersøkelsen i 1977 (NOS 1981, Noack og Østby 1982). Men noko avgjerande bidrag til å skjøne kvifor vi får færre barn gir den ikkje. Vi må bygge vidare og sette tala inn i større samanhengar.

Som eit bidrag til den vidare diskusjonen vil eg presentere ein del spekulasjonar omkring årsakene til at vi får færre og færre barn. Tankane er utvikla i samband med studiar av norske kommunar omkring 1970 (Berge 1981). Data refererer til kommunar eller grupper av kommunar. Derfor er spekulasjonane forma som tanker om kva føringar ulike eigenskapar ved kommunane kan representere i høve til individ og familiar når dei skal avgjere om dei ønskjer seg eit barn.

Eigenskapar ved kommunar, som t.d. sosial struktur og kulturelle særdrag, er ein del av den situasjonen dei ulike individua står i. Før vi kan seie noko om kva slike storleikar kan ha å seie for eit individ sine ønskje og planar om barn, må vi i det minste ha ein teori om kva det er individ og familiar tar omsyn til når dei avgjer for seg sjølv om dei vil ha eller ikkje ha eit barn.

Korleis kan vi begynne å tenke omkring dette probelemt? Kva er det for påtrykk som får kvinner og menn til å ta i bruk prevensjon?

Og kva er det for ønskje som ligg bak når ein fjernar prevensjonen for å få barn?

Korleis kan ein vege mot kvarandre sitasjonane: barn eller ikkje barn?

Tilkomsten av det første barnet er heilt sentral.

Korleis påverkar første barnet situasjonen til foreldra?

Kva for nye skrankar betyr barnet?

Kva for nye gleder betyr barnet?

Ein aktørmodell

Om vi no skjematiske seier at menneska er motivert for handlingane sine av ønskjet om å skaffe seg ulike gleder, kan vi grovt seie det finst to typer gleder:

- 1) gleder knytt til materielle goder, og
- 2) gleder knytt til opplevinar

La oss vidare gå ut frå at menneska gjerne vil ha fleire gleder enn færre; dvs. at dei maksimerer talet på gleder eller mengda av gleder etter beste evne.

Korleis vil så tilkomsten av det første barnet påverke mulighetene til å skaffe seg gleder av den eine eller den andre typen?

Mulighetene for å skaffe seg materielle goder kan vi summere opp i mulighetene for å skaffe seg inntekt. Meir eller mindre gleder av materielle goder vil i praksis svare til meir eller mindre inntakt.

Opplevingane, karakteren av dei gleda ein har av dei, er i stor mon knytt til kva for menneske ein er saman med.

Viktige grupper i denne samanhengen er:

familie og slekt,
skulekamerater,
arbeidskameratar og
naboar.

Når det første barnet kjem, vil mulighetene endre seg både til å skaffe seg inntekter og å vere saman med andre menneske. Og det er ein viss systematikk i den omformina av situasjonen for foreldra som det første barnet fører med seg.

- 1) Inntekta vil gå ned.

Enten må ein av foreldra ta seg av barnet, eller så må dei leige hjelp til å passe barnet.

Ytterlegare vil ein del ressursar gå med til mat, klær og nødvendig anna utstyr.

Inntektstapet fra å slutte i arbeid, eller fra leige av barnettilsyn er den mest opplagte kostnaden som tilkomsten av det første barnet fører til

Ein litt mindre opplagt kostnad ligg i at ein må nytte tidligare fritid til å stelle barn. Tid ein tidlegare kunne bruke saman med ulike grupper vene, må no nyttast på barnet.

- 2) Et barn verkar på mulighetene til å vere saman med viktige venskapsgrupper. Men konsekvensane for dei ulike venskapsgruppene er svært varierende.

Skulekameratar vil ein fort misse kontakten med. Familie og slekt derimot vil ein sjå meir til. For dei som sluttar i arbeid, vil arbeidskameratane fort bli borte. Men endatil for dei som held fram i arbeid, vil det vere problem i lengda sidan dei vil ha vanskeleg for å ta del i opplevinganer saman med arbeidskameratar etter arbeidstid. Nabokontakten vil også bli påverka. Men her vil verknaden vere avhengig av kor mange det er i nabologet som har barn i samme aldersgruppe.

- 3) Også imellom ektefellane endrar tilhøva seg. Barnet transformerer dei frå å vere mann og kvinne til å vere foreldre. Som foreldre har dei felles alle opplevingane knytt til barnets vekst og utvekling.

Dei gledene som er knytt til dess opplevingane, må vegast mot tapte inntekter og endringane i tilgangen på andre opplevingar.

I tillegg til dei direkte opplevingane foreldra får frå barnet, er dess opplevingane også råmateriale for meiningsfulle opplevingar først og fremst saman med familie og slekt, men også saman med naboar, arbeidskameratar og skulekameratar i den grad dei har barn og er tilgjengelege.

for samvær.

Hvis det no er slik at folk maksimerer gledene sine, bør vi finne at:

- 1) til større inntektstap til mindre sannsynlig er det første barnet
- 2) til vanskelegare det er å skaffe barnetilsyn, til mindre sannsynleg er det første barnet
- 3) til viktigare samværet med skule- og arbeidskameratar er, til mindre sannsynleg er det første barnet
- 4) til viktigare samveret med familie og slekt er, til meir sannsynleg er det første barnet
- 5) til fleire naboar det er som har barn, til meir sannsynleg er det første barnet

Resonnementet her gjeld for individ. I seg sjølv er det svært enkelt og mange vil kanskje seie for enkelt i høve til den røyndomen det skal representere. Men sjølv med eit så enkelt utgangspunkt skal vi sjå at komplikasjonane blir store når vi skal vurdere korleis dei samfunnsmessige resultata vil sjå ut og korleis dei vil verke attende på den situasjonen foreldre står i og må ta utgangspunkt i, når dei skal vurdere om eit barn er ønskjeleg eller ikkje.

Påstandene 1) og 2) ovanfor går på inntekter og kostnader.

Inntekt og materialle kostnader

I økonomisk teori antar ein gjerne at talet på barn vil auke når inntekta går opp,, og det vil gå ned etter som kostnadene ved det veks (sjå t.d. Coale (ed.) 1976). Aktørmodellen ovanfor er altså fullt ut i samsvar med økonomiske teoriar om fertilitet. Freistnader på å sjå på aggregatkonsekvensar og tilbakeføringar i eit meir samla perspektiv har eg imidertid ikkje funne i økonomisk teori.

Det er eit faktum at til "rikare" eit distrikt er, til lavare blir det gjennomsnittlege barnetallet til kvinnene i distriket (Berge 1974, 1981). Korleis kan ein skjøne ein slik samanheng ut fra den positive samanhengen for familien som ligg i aktørmodellen? Vi må da gå inn i dei prosessane som skaper høg inntekt og reduserer kostnadene.

Dette peikar først og fremst i retning av eit spørsmål om

arbeidstid og kostnader ved barnepass. Men det eine er ikkje uavhengig av det andre, og den relative andelen familiar som vel den eine eller den andre tilpasninga vil påverke valmulighetene for resten. Når svært mange kvinner tar lønna arbeid, er det ralativt færre kvinner tilbake som er villige til å tilby rimelig barnepass. Prisen på barnepass vil bli pressa opp mot arbeidslønna. Ein av de faktorane som sterkest påverkar inntektene, er den samla lengda av arbeidstida. Den viktigaste forklaringa på skilnader i familieinntekt blir dermed om familien har ein eller to inntektstakarar. Dersom eit område har høg gjennomsnittleg familieinntekt, er det rimelig å tru at mange familiar har to inntekter.

Det kan dei ha t.d. om mange ventar med den første fødselen (slik at dei til slutt endar opp uten barn) eller ved å leige nokon til å passe barnet. Dei raskt aukande kostnadane ved å leige barnepass peikar mot at barnetalet i rike distrikta vil vere lågt.

Kva så med dei relativt mindre rike distrikta?

Er det der dei bur dei som er meir glade i barn enn i inntekter?

Det er tvilsomt om verda tillet den typen val. I eit samfunn der det er konkurranse om knappe goder slik som t.d. boliger og posisjonar med høg inntekt og høg sosial status, følgjer det naturnødvendig at nokon skal tape i konkurransen. Dette gjeld enda om dei tapande helst ville latt vere å konkurrere. Dei blir tvinga inn i konkurransen, kjem ut som taparar og har følgjeleg enda mindre ressursar å løyse problema sine med enn vinnarane. Konkurransesamfunnet lar oss altså ikkje utan vidare velje mellom å nytte tida vår til å tene pengar eller til å fostre opp barn.

Visse kulturelt definerte minimumsstandarder for livet må først vere stetta. Dette gjeld t.d. for boligen. Krava til minimumsstanden er relativt klare. No er boliger eit knapt gode. Konkurransen om knappe goder har sin eigen logikk med klare konsekvensar for einskildfamiliens muligheter til å velje mellom varer eller arbeid. Litt om korleis denne

logikken verkar kan vi sjå i overgangen frå eininntektsfamilien til to-inntektsfamilien. Aller tydelegast ser vi det i storbyen.

I storbyen er eit godt lokalisert husvære av statusgjevande type eit svært knapt gode.

Med to inntekter har ein familie mye lettare for å overby dei familiene som har berre ei inntekt.

Etter kvart som det blir fleire to-inntektsfamiliar, blir det konkurranse mellom desse; og sidan tilbodet av husvære av etterspurt type ikkje aukar, vil prisen gå opp så køen ordnar seg. Dei som taper i konkurransen om dei beste husværa vil da sjå på dei nest beste og prisen går opp. Etter kvart har prisnivået på husvære auka slik at ein er nødt til å ha to inntekter for å få ei vanleg leilighet som ein-inntektsfamilien ein generasjon før ikkje hadde det minste problem med å få. Overgangen til to-inntektsfamilien er ei envegskøyring som har gjort det vanskelegare å få del i dei gleder barn gir.

No skal vi likevel ikkje ut frå dette konkludere noko om at det er suksessen på boligmarknaden til dei første to-inntektsfamiliene som har motivert kvinnene i valsituasjonen mellom arbeid eller ikkje arbeid. Også den valsituasjonen er kompleks med klare linjer mellom den einskidles valmuligheter og den dominerande strategien dei andre i nærmiljøet har valt.

Arbeid og næring

Arbeidet og organiseringa av det er sjølsagt avgjerande både for inntekta og typen av kostnader av barnepass. Arbeidet og organiseringa av det vil også påverke mulighetene for å skaffe seg gleder frå opplevingar.

Her skal vi spesielt komme inn på korleis valet mellom barn/ikkje barn og arbeid/ikkje arbeid kan vere påverka av mulighetene for å sakffe seg gleder av opplevingar (påstand 3 ovanfor). Område med god tilgang på kvinnelege arbeidsplasser er oftast urbane områder. Her tenderer bruttoflyttingane til å vere store. Venskapsgrupper frå skule kan bli vanskeleg å

halde ved like, det kan bli lange avstander mellom slektingar, og nabolog er ofte nyetablert og/eller har stor gjennomtrekk. For å vere sikra nokolunde regelmessig tilgang på gleder frå opplevingar bør kvinnene velje å ha arbeid uansett om det har tenkt å få barn eller ikkje.

Område med få eller ingen arbeidsplasser for kvinner er oftast rurale område. Her synest situasjonen å vere omvendt. Kvinnene gifter seg tidleg, eller tar ein av dei få arbeidsplassane som finst eller flytter til eit mer urbant område med ledige arbeidsplassar. For kvinnene som blir igjen, er venskapsgruppene stabile og overlappande. Skulekameratane og slektingane er ofte også naboar. Og for det som er i arbeid, er arbeidskameratane ofte både naboar og skulekameratar.

Eit slikt "tett" venskapsnettverk vil neppe bli svekka av eit barn. Faktisk er det grunn til å tru at det vil bli styrkt sidan mesteparten av kvinnene der har eller ventar å få barn. I dette samfunnet bør kvenna velje å få det første barnet uansett om ho ikkje har arbeid, må slutte i arbeid eller vil fortsette i arbeidet sitt.

Dei to samfunnstypane ovanfor ligg tydeleg nok langs ein by-land-dimensjon. I begge samfunnstypane vil kostnaden ved å slutte i arbeid for å stelle barnet vere større enn å leige nokon til å gjere det. I bysamfunnet betyr dette at beslutninga om å få det første barnet vil vere avhengig av mulighetene for å ordne barnepass. Å ha arbeid er "nødvendig".

I rurale samfunn vil mulighetene for barnepass avgjere om ein sluttar i arbeid eller ikkje.

Å ha barn er "nødvendig".

I reindyrka form er det urbane samfunnet vi har omtala, eit samfunn der betalt arbeid har blitt ein eksistensiell nødvendighet for å halde på sjølrespekt og personleg integritet. I det rurale samfunnet er det det å vere gift og ha barn som er nødvendig.

Verkelege samfunn er sjølvsagt ei blandingsform. Kva for sekvensar av val eit gitt småsamfunn vil oppmuntre, vil vere avhengig av korleis arbeidslivet er organisert relativt til kjønnskategoriær og grad av differensiering av aktiviteter i

tid og rom. Ut frå dette kan ein vel seie at organiseringa av jordbruk og industri i en viss forstand har oppmuntra kvinner til å velje familie og barn i rurale strøk og mindre tettstader (opptil 10.000) - til dømes ved å sysselsette berre menn, medan ein i større bystrøk og raskt veksande sentra finn at industri og service oppmuntrar kvinner til å velje arbeidslivet.

I raskt veksande økonomiar vil t.d. mangelen på arbeidskraft lokke kvinner ut i arbeidslivet. Og som vi var inne på ovanfor, er der de mekanismer som gjer det nødvendig for dei å forbli i arbeidslivet, i alle fall i større sentra. Det vi ser er at ulike sosiale strukturargjør at det utviklar seg prioriteringar som impliserer bestemte sekvensar av prosjekt. Val av tilpasning til problem i tidlege prosjekt bestemmer mulighetene og vektar valet av alternativ i seinare situasjonar.

I høve til det første barnet er det den sosiale betydninga av deltaking i arbeidslivet som avgjer kva tilpasning som vil vere den mest fornuftige. Men denne tilpasninga vil sjølvsagt vere modifisert av dei overlegningane som følgjer av at arbeid også gir inntekter og barn fører med seg kostnader. Enno ein omgang med modifikasjonar i vurderinga av det første barnet er turvande når vi kjem inn på kva barnet har å seie for foreldra sosialt og kulturelt (påstandane 4 og 5 ovanfor).

Familie

Gledene av dei opplevingane foreldra har av barnet og frå dei reprosesseringsane av desse opplevingane som ein har høve til saman med slekt og vener, er det einaste "positive" bidrag til familien fra den nye situasjonen.

Desse gledene skal balanserast ikkje berre mot tap av inntekter (diskontert mot mulige fordelar ein måtte ha på sine gamle dagar), men også mot tapet av dei opplevingane ein kunne ha hatt, eller som ein trur ein kunne ha hatt om ein kunne nytte tida si annleis. Dei gledene ein kunne ha hatt ved ein alternativ bruk av tida, er sjølvsagt avhengig av typen og variasjonsrikdommen i ulike aktivitetar ein kan ta del i saman med ulike

venegrupper.

Siden variasjonsrikdommen i mlige aktivitetar veks omlag i takt med urbaniseringsgraden, vil kostnaden fra det første barnet i form av tap av alternativ tidsbruk rimeligvis auke med aukande urbaniseringsgrad. Det optimale valet av barn eller ikkje barn vil vere betinga av den sosiale strukturen i nærmiljøet til personen som foretar valet. Dei viktigaste karakteristika ved nærmiljøet vil vere tilgang på arbeid for kvinnene, stabiliteten i venskapsgrupper ein kan ha opplevingar saman med og variasjonsrikdommen i tilbodet av fritidsaktivitetar.

Ein viktig faktor i dette biletet er samspelet mellom venskapsgruppene og massemedia. Den livsstil ein får innprenta gjennom reklame og underhaldning har i liten grad plass for barn og familieliv. Overlatt til seg sjølv og massemedia vil ein familie i lengda ha problem med å sjå mye mon i opplevingane dei har av og saman med barna. Tapet av alternativ tidsbruk vil kjennest tilsvarende stort.

Motvekta mot dette finn vi i reprosesseringsa saman med slekt og vene av opplevingane ein har av barna. Når familielivets daglegdagse hendingar blir tematisert i samvær med familie eller vene i samme situasjon, blir det også generert ein meningskontekst som verkar imot det biletet massemedia gir av kvardagen. Derfor er det så viktig for den einskilde kva for tilpasning dei andre familiene i nærmiljøet vel i høve til barn/ikkje barn. Og derfor er slekt så viktig for barnefamiliar.

Om ein t.d. bur i eit område der ein ser mange barn, er det optimalt å velje barn sjølv for å få mest mulig glede ut av meir eller mindre tilfeldige møte med naboar.

Men til færre foreldre som er heime og steller barn, til færre gleder vil ein sjøl ha av å vere heime og passe barn. Den komparative fordelen av familielivet i høve til annan tidsbruk, vil vere mindre.

Om ein bor i same område som foreldre, svigerforeldre eller anna nær slekt vil ein ha meir glede av barn enn om ein bor langt borte fra slekta. Generelt betyr dette at ein bør velje den type opplevingar som typisk blir valt av dei menneska ein er saman med til dagleg. Dersom ein gjer dette, er sjansen størst for at ein har noko å snakke saman om i tilfeldige møte.

Rimelegvis er ikkje den sjølvstendige effekten av slike overlegningar stor i høve til effekten av dei andre føringane på familiestorleiken vi har diskutert. Men ser vi på problemet samla er det tendensar til hoping av effektar langs det ein kan kalle ein urban-rural dimensjon. Slik vi har nytta begrepa urban/rural har det vore tenkt på idealtypiske sosiale strukturar meir enn på ein faktisk obersverbar byland dimensjon. Det er da viktig å merke seg at utviklinga i næringsliv og bosetting frå slutten av 1960-åra i aukande grad kan omtalast som ei urbanisering av landsbygda (Gjestland & Salomon 1975, Vaa 1978). Det er altså fleire og fleire familiar utover landet som opplever dei same skrankane på barnetalet som det vi har hevda gjeld i urbane samfunn. Dei skrankane vi har diskutert så langt har vore identifisert ved å samanlikne situasjonen for ein familie med og utan barn. No veit vi at det fleste kvinner får minst eit barn (Noack og Østby, 1982, tabell 5.2). Det tyder då at dei resonement vi har framført iallefall ikkje blir gjennomført før det første barnet er eit faktum.

Barn etter det første

Etter det første barnet er eit faktum erfarer alle effekten av overgangen og erfaringane kan lett og utan større hjerne-gymnastikk overførast til det andre barnet. Barn nummer to endrar ikkje situasjonen for familien fundamentalt slik det første gjer det. Stort sett vil det vere snakk om fordeler og ulemper ved stordrift. Men igjen ser vi at situasjonen er svært ulik i urbane og rurale samfunn. Når kvinna er i arbeid vil utgifter til barne-pass vekse proporsjonalt med talet på barn og dei administrative problema eksponensielt. Uansett kor god barnehagdekning ein har vil ein stor del av familiene vere nøgd med det eine barnet og nesten alle med to barn. Dersom arbeid ikkje er sosialt "nødvendig" og kvinna kan tillate seg å vere heime å passe eigne barn, er ikkje kostnadsauken ved flere barn like stor og kan kanskje vegast opp av auka barnetrygd og fleire opplevelingar. To barn vil kanskje vere eit minimum for familiene i denne situasjonen.

Når vi så ser at fleire og fleire samfunn rundt om i landet går i retning av ein urban samfunnsstruktur, ser vi og at det skal meir til enn tilbod om barnehageplassar for å overtale familiene til å få det andre og tredje barnet som skal til for å reproduusere foreldregenerasjonen.

Dersom dei resonement som har vore framført ovanfor har noko før seg kan ein kanskje seie noko meir om kva som trengs i tillegg.

Referansar

- BERGE, ERLING. 1974. "Regionale variasjonar i fertiliteten i Norge omkring 1970"
ANO IO 74/40. Oslo. Statistisk Sentralbyrå.
- BERGE, ERLING. 1981. "The Social Ecology of Human Fertility of Norway 1970".
Ann Arbor, University Microfilms Int.
- BRUNBORG, HELGE. 1982. Personlig kommunikasjon
- COALE, ANSLEY J. (ed.) 1976. "Economic Factors in Population Growth"
London, Macmillan.
- ERIKSEN, JOHN og Jan Vidar Haukeland. 1980. "Bibliografi over norske familiesosiologiske arbeider 1969-1979".
INAS-rapport 80:3. Oslo. Institutt for anvendt sosialvitenskapelig forskning.
- FREEMAND, RONALD. 1961. "Sociology of Human Fertility"
Current Sociology, vol. X/XI, 2. pp. 35-121.
- FREEDMAN, RONALD. 1975. "The Sociology of Human Fertility. An Annotated Bibliography"
New York, Wiley.
- GJESTLAND, DAG og Robert Salomon. 1975. "Norge i regionalt perspektiv" i Natalie Rogoff Ramsøy og Mariken Vaa (red.) 1975: "Det norske samfunn"
Oslo, Gyldendal.
- NOACK, TURID og Lars Østby. 1982. "Fruktbarhet blant norske kvinner"
SØS 49. Oslo, Statistisk Sentralbyrå.
- NOS 1981 (B 197). "Fruktbarhetsundersøkelsen 1977"
Oslo, Statistisk Sentralbyrå.
- VAA, MARIKEN. 1977. "Selvforsterkende sosiale prosesser ved vekst og nedbygging i befolkningskonsentrasjoner og distrikter"
Sosiologi i dag, nr. 3. s. 54-64.